

# جامه کعبه معظمه

## در طول تاریخ (۲)



نوشته: دکتر السید محمد الدقن  
مترجم: هادی انصاری

داده بود که جامه کعبه مشرفه، از قباطی مصر به صورت بافته‌های تنیس مهیا شود. در این میان «فاکهی» جامه یاد شده را بر روی کعبه مشاهده کرده و در کتاب خود (اخبار مکه) از آن یاد می‌کند و چنین می‌نویسد:

«جامه‌ای از قباطی مصر را بر روی کعبه مشاهده کردم که بر آن این نوشته قرار داشت:

«بِسْمِ اللَّهِ بَرَكَةً مِنَ اللَّهِ مِمَّا أَمَرَ بِهِ  
عَبْدُ اللَّهِ الْمَهْدِيُّ مُحَمَّدُ امِيرِ الْمُؤْمِنِينَ  
أَصْلَحَهُ اللَّهُ مُحَمَّدُ بْنُ سَلِيمَانَ أَنْ  
يَصْنَعَ فِي طَرَازِ تَنِيْسٍ كَسُوَةَ الْكَعْبَةِ  
عَلَى يَدِ الْخَطَّابِ بْنِ مُسَلَمَةَ عَامِلِهِ  
سَنَةَ تِسْعٍ وَخَمْسِينَ وَمِائَةً».

در سال ۱۶۰ هجری هنگامی که مهدی عباسی<sup>۱</sup> حج گزارد، پرده‌دار کعبه به

### ۳- در دوران عباسیان:

خلفای عباسی توجه ویژه‌ای را همواره نسبت به جامه کعبه از خود نشان می‌دادند. آنان دستور داده بودند که جامه کعبه از بهترین و گرانبهارترین انواع ابریشم بافته شود. جامه‌های یاد شده در شهر «تنیس» مصر که دارای شهرت به سزایی در منسوجات گرانبیتم بود، بافته می‌شد. و دو دهکده دیگر که پا به پای تنیس گام برداشته و شهرت فراوانی را نسبت به این گونه منسوجات تنیسی پیدا کرده بود؛ یعنی «تونه» و «شطا» نیز عهده‌دار این جامه بودند. از آن پس، گاه جامه‌های کعبه در یکی از دو دهکده یاد شده برای کعبه آماده می‌شد.

«مقریزی» در کتاب «خطط» خود آورده است که مهدی، خلیفه عباسی، فرمان



فراوانی را بر ساکنان مکه و مدینه تقسیم نمود. گفته می‌شود این اموال حدود ۳۰ میلیون درهم بوده است که به همراه خویش به این دیار آورده بود. افزون بر آن، دینارهای فراوانی نیز در آن سال از مصر (۳۰۰ هزار دینار) و یمن (۲۰۰ هزار دینار) برای وی ارسال گردید که تمامی آنها را در میان مردم مکه و مدینه تقسیم کرد. همچنین نامبرده حدود یکصد و پنجاه هزار پیراهن<sup>۳</sup> را در میان آنان پخش کرد.

بدین ترتیب «المهدی» نخستین کسی است که کعبه را به وسیله سه جامه، یکی بر دیگری پوشش داد.

همچنین در سال ۱۶۲ هجری به دستور خلیفه «المهدی» جامه دیگری برای کعبه مکرمه مهیا گردید. «فاکهی» این جامه را بر کعبه مشاهده کرده و در کتاب خویش «اخبار مکه» از آن یاد کرده است. او می‌نویسد: که این جملات بر آن نقش بسته بود.

«بسم الله برکة من الله کعبة الله المهدی محمد امیر المؤمنین، أطال الله بقاءه، ممّا أمر به اسماعیل بن ابراهیم أن یصنع فی طراز تنیس علی ید الحکم بن عبیدة سنة اثنتین و ستین و مائة».<sup>۴</sup>

او گفت که جامه‌های کعبه فراوان شده و چون ساختمان کعبه ضعیف است بیم آن می‌رود که سنگینی جامه‌ها بر آن صدمه وارد کند. بدین منظور نامبرده فرمان داد که به استثنای یک جامه، همه پوشش‌ها را از روی کعبه بردارند. سپس فرمان داد که تمامی خانه کعبه را از خلوک گرانبها و مشک و عنبر آغشته سازند و آن را خوشبو نمایند. پرده‌دار کعبه - در آن هنگام - محمد بن اسماعیل بن ابراهیم حجبی از اتفاقات و رخ داده‌های آن سال نسبت به برداشتن جامه‌های فرسوده و قدیمی کعبه و شست و شوی و خوشبو کردن با بهترین و گرانبهاترین عطرها سپس قرار دادن سه جامه در یک زمان بر روی کعبه برای ما اینگونه سخن می‌گوید:

«با شیشه‌های مملو از «غالیه» به بام کعبه رفتیم و آنها را بر روی دیوارهای بیرونی کعبه ریختیم. خدمتگزاران کعبه هم در حالی که بر چرخ‌های قرقره و ویژه دوختن جامه کعبه، خود را آویزان کرده بودند، از پایین تا بالای خانه کعبه را با مشک و غالیه خوشبو ساختند. از آن پس سه جامه؛ از قباطی، خز<sup>۲</sup> و ابریشم بر روی آن قرار دادند.»

خلیفه المهدی در آن سال اموال

هارون الرشید در دوران خود فرمان داد که جامهٔ کعبه از قباطی مصر ساخته شود و آن در سال ۱۹۰ هجری آماده و بر کعبه انداخته شد.

فاکهی آن جامه را دیده و در کتاب خویش از آن یاد کرده که بر آن این نوشته دیده می‌شده است:

«بسم الله بركة من الله للخليفة الرشيد  
عبدالله هارون امير المؤمنين اكرمه  
الله ما أمر به الفضل ابن الربيع أن  
يعمل في طراز تونه، سنة تسعين و  
مائة».<sup>۵</sup>

توجه و عنایت ویژه، نسبت به جامهٔ پوشاننده بر کعبهٔ مکرمه، تنها از سوی خلفای بنی عباس صورت نمی‌گرفت. بلکه وزرای آنان نیز در این مهم شرکت داشته‌اند؛ زیرا به دوران خلفای بنی عباس، گاه نام برخی از وزرای آنان بر روی جامهٔ کعبه دیده می‌شد.

فاکهی در اخبار مکه این چنین می‌نویسد: «جامه‌ای را بر روی رکن غربی کعبه مشاهده کردم که بر روی آن این نوشته قرار داشت:

الفضل ابن سهل ذی الریاستین، و  
ظاهر بن الحسین سنة سبع و تسعين  
و مائة».<sup>۶</sup>

همچنین ملاحظه می‌شود که قیام کنندگان بر بنی عباس نیز پس از بسط قدرت خویش بر مکهٔ مکرمه، به جامه کردن کعبه توجه نموده و بدین امر قیام کرده‌اند.

در سال ۲۰۰ هجری، حسین بن حسین أفتس طالبی علوی، رو به سوی مکه نهاد و در شورش که ایجاد نمود، مکه را به تصرف خویش در آورد و به درون کعبه قدم گذارد و سپس تمامی جامه‌های آن را برداشت و از آن خود نمود. آنگاه به وسیلهٔ دو جامه از ابریشم سبک، که یکی زرد و دیگری سفید بود، کعبه را پوشانید. بر روی جامه یاد شده این نوشته قرار داشت:

«بسم الله الرحمن الرحيم و صَلَّى الله  
على محمد و على أهل بيته الطيبين  
الطاهرين الأخيار، امر أبوالسرايا  
الأصفر بن الأصفر داعية آل محمد  
بعمل هذه الكسوة لبیت الله الحرام»<sup>۷</sup>

در دوران خلافت مأمون، به وی اطلاع دادند که جامهٔ دیبای قرمز کعبه، پیش از رسیدن زمان قرار دادن جامهٔ دوم،

«مما أمر به السرى بن الحكم و  
عبدالعزیز بن الوزير الجروی، بأمر



گزارش دادند: آن قسمت از جامه دیبای سپید که در دسترس حاجیان است، در ایام حج کثیف و پاره می‌شود و پیش از آنکه جامه دیبای سرخ را در روز عاشورا بر کعبه بدوزند و بر آن قرار دهند، جامه دیبای سپید قابل استفاده نیست و مأمون بخشی دیگر از همان دیبای سفید را به وسیله فضل به مکه فرستاد تا در روز هشتم ذی‌الحجه و یا هفتم از آن قسمتهایی را، که پاره و فرسوده شده است، مجدداً به وسیله آن جایگزین گردد تا آنکه در روز عاشورا جامه دیبای سرخ بر آن پوشانیده شود.

در دوران جعفر متوکل علی‌الله به سال ۲۴۰ هجری، به وی گزارش داده شد که جامه دیبای سرخ، پیش از فرا رسیدن ماه رجب، به علت زیاد دست کشیدن و چهره ساییدن مردم، کهنه و فرسوده می‌شود. لذا به فرمان او دو پوشش دیگر جهت کعبه ارسال گردید که جامه‌های یاد شده را از میانه کعبه تا پایین آن چنان آویزان نمودند که به زمین می‌رسید. از آن پس هر دو ماه دنباله‌ای از میانه کعبه تا پایین را روی جامه قرار می‌دادند.

پرده‌داران کعبه متوجه شدند که به جامه دوم نیازی نیست، پس آن را جمع کرده، در صندوقی نهادند و برای متوکل

نمناک و فرسوده می‌شود.

مأمون در این باره از «مبارک طبری» که در آن هنگام فرستاده ویژه او به مکه و تیول خلیفه بود، پرسید: کعبه در چه جامه‌ای بهتر و زیباتر خواهد بود؟ او در جواب گفت: در جامه سپید، پس مأمون فرمان داد جامه‌ای از دیبای سفید بافتند و در سال ۲۰۶ هجری بر کعبه مکرمه آویختند.<sup>۸</sup>

فاکهی می‌گوید: در میانه جامه، قسمتی را از قبایطی مصر مشاهده کردم. آنان بر روی جامه در ارکان خانه به خط سیاه زیبایی نوشته بودند:

«مما أمر به امیر المؤمنین المأمون سنة ست و مائتین».<sup>۹</sup>

از آن پس در هر سال سه جامه بر کعبه قرار می‌دادند. و بدین ترتیب مأمون نخستین شخصی بود که چنین کرد.

در آن هنگام جامه‌ای از دیبای سرخ در روز هشتم ذی‌الحجه (= روز ترویه) بر کعبه آویخته می‌شود سپس جامه قبایطی را در روز اول مال رجب از آن پس دیبای سپیدی را که مأمون فراهم می‌آورد در روز بیست و هفتم ماه رمضان برای استقبال از عید مبارک فطر بر کعبه می‌پوشاندند.

پس از گذشتن زمانی، به مأمون

جامه کعبه مجبور بودند در اوقات مختلفی از سال، جامه‌های دیگری را برای آن ارسال نمایند. اما پس از آنکه صنعت جامه کعبه پیشرفت کرد، تا آنجا که پرده‌ها قدرت و مقاومت ویژه‌ای در برابر عوامل طبیعی و دیگر عوامل یافتند، کعبه در سال به یک جامه اکتفا نمود و این وضع تا کنون همچنان باقی است.

نموده تا آنجا که قدرت و مقاومت ویژه‌ای را در برابر عوامل یاد شده بدست آورد، کعبه تنها در سال به یک جامه اکتفا نموده همچنانکه تا کنون نیز به همین صورت باقی مانده است.

### چهارم: جامه کعبه مکرمه به هنگام ضعف عباسیان:

از آن هنگام که دولت عباسیان پا به ضعف و سستی نهاد و دست خلفای آن قوم از سرزمین‌های اسلامی کوتاه شد، جامه کعبه از سوی حکام و فرمانداران و پادشاهان مسلمان همچنان ارسال می‌گردید. این جامه گاه از سوی مصر و در برخی موارد از یمن بود و گاه از سوی پادشاهان و امرای ایرانی بدان دیار فرستاده می‌شد و به آن خانه مقدس اهدا می‌گردید.

علی‌الله نوشتند که یک پیراهن با دنباله بخش بالای جامه، برای آن کافی است.

بنا براین، از آن پس فقط یک جامه بدین منظور ارسال می‌گردید که غالباً سه ماه بعد، آن را تعویض می‌نمودند. دنباله جامه، سه ماه بر جامه کعبه قرار داشت. این وضعیت همچنان بود تا اینکه بنای شاذروان<sup>۱۰</sup> در پایین کعبه به سال ۲۴۳ هجری به جود آمد.<sup>۱۱</sup>

ازرقی تعداد جامه‌های کعبه بین سالهای ۲۰۰ تا سال ۲۴۴ هجری را شمارش کرده و گفته است: تعداد آنها یکصد و هفتاد جامه بوده است. او می‌گوید:

«شمارش جامه‌های کعبه را از سال دویست آغاز نموده و آنها را تا سال دویست و چهل و چهار، یکصد و هفتاد جامه شمارش کردم»<sup>۱۲</sup>

از گفته ازرقی چنین بر می‌آید که در یک سال، بیش از یک جامه و گاه تا چهار جامه بر کعبه می‌پوشانیدند. این توضیح، که به سخن پیش بر می‌گردد، بدینگونه بوده که پارچه‌های سپید که جامه کعبه از آن تشکیل می‌گردید، عوامل و تأثیرات آب و هوایی، از آن جمله اشعه سوزان آفتاب در فصل تابستان تا باد و بارانهای زمستانی را تحمل نداشت، بنابراین دست اندرکاران



مختلف آن و کمربندهای قرار گرفته بر پرده، همچنین از نقش و نگارهای موجود بر چهار سمت آن و نیز از تارهای نقره‌ای و ابریشمی موجود بر روی نقش‌ها سخن گفته است. مطالب ناصر خسرو در این زمینه را به صورت فشرده می‌آوریم:

«خانه را چهار روزن است به چهار گوشه و بر هر روزنی تخته آبگینه‌ای نهاده که خانه بدان روشن است. روزنه‌های یاد شده به وسیله شیشه‌های شفاف پوشانیده شده تا آب باران به درون کعبه نفوذ ننماید. ناودان<sup>۱۶</sup> در میانه سمت دریایی خانه قرار داشته، که طول آن سه ذراع بوده و تمامی آن با نوشته‌های طلا آذین گردیده است.

اما جامه کعبه به رنگ سفید بوده، دو نوار به عرض یک ذراع جدا از هم آنچنان آن را در بر گرفته است که ارتفاع جامه در میان دو نوار، هریک حدود ده ذراع می‌باشد؛ به طوری که گویی پرده به وسیله دو نوار یاد شده در ارتفاع به سه قسمت تقسیم شده است.

قسمتها و اجزای موجود در بالا و پایین نوارهای یاد شده، همه به یک اندازه بوده، آنگونه که ناصر خسرو یاد کرده است. و تقریباً ده ذراع می‌باشد.

مؤید در کتاب تاریخ خود «حماة» گفته است: فاطمیان، خلفای مصر، به هنگام امارت (ابوالحسن جعفر از سلیمانیان) بر مکه، کعبه را به وسیله جامه سپیدی در سال ۳۸۱ هجری پوشانیدند.<sup>۱۳</sup>

«مسبحی» در حوادث سال ۳۸۴ هجری گفته است: «یحیی بن یمان در ذی‌القعده از تنیس و دمیاط و الفرما هدایای خود را، که شامل سبدها و تخت‌ها و صندوقهایی از کالا و اسب و قاطر و الاغ و سه چتر و دو جامه برای کعبه بود، به مکه آورد.»<sup>۱۴</sup>

همچنین در سال ۳۹۷ هجری، «الحاکم بامرالله»، کعبه را به وسیله جامه قباطی سپید پوشانید و اموالی را برای ساکنان دو حرم فرستاد.

در سال ۴۲۳ هجری نیز «الظاهر لاعزاز دین الله» جامه‌ای را برای کعبه فرستاد که بر آن قرار داده شد.<sup>۱۵</sup>

در فاصله میان سالهای ۴۳۷ و ۴۴۷ هجری، «ناصر خسرو» در سفرنامه خویش به سوریه و فلسطین و بلاد عرب، که به زبان فارسی نگاشته شده است، از جامه کعبه و ناودان و نوشته‌های بر روی آن یاد کرده و به هنگام سخن از جامه کعبه به صورت مشروح از رنگ و نیز قسمتهای

هریک از تابلوهای یاد شده قطعه‌ای از ابریشم سرخ قرار گرفته که به کمر بند دوخته شده است. نوشته‌ها به علت درشت بودن، از راه دور قابل رویت و خواندن است. پس از «بسم الله...»، بر روی آنها این آیه نقش بسته است: «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ...» و سپس به دنبال آن نام دستور دهنده برای ساخت و سال بافته شدنش به چشم می‌خورد.

در سال ۴۴۷ هجری «ابو کامل علی بن محمد الصلحی» حکومت یمن را به دست گرفت و از اطاعت عباسیان سر باز زد. نامبرده خطبه را بنام خلیفه فاطمی «المستنصر» در مصر آغاز کرد. سال ۴۵۵ هجری بود که او به مکه وارد شد و به مردمان آن نیکی بسیار نمود؛ آنچنانکه عدل و احسان خویش را بر آنان آشکار ساخت و قلب ساکنان مکه را از آن خود کرد. تا آنجا که همه زبان به حمد و ثنای او گشودند. پس از آن بود که وی کعبه را با جامه‌ای سپید پوشانید.<sup>۱۸</sup>

همچنین در سال ۴۶۶ هجری کعبه به وسیله «ابو نصر استرابادی» با جامه‌ای از ابریشم سپید، که دست ساخته هند بود، پوشانیده شد.<sup>۱۹</sup> سپس در همان سال به فرمان «سلطان محمود بن سبکتکین»

بر هر سمت از چهار طرف جامعه کعبه، تابلوهای محراب گونه‌ای دیده می‌شود که به وسیله ابریشم رنگارنگ بافته شده و بر روی آنها نقش‌هایی با تارهای طلایی به وجود آورده‌اند و در هر سمت آن، سه نقش محراب گونه با تارهای ابریشمی قرار دارد که نقش میانی بزرگتر از دو نقش دیگر به شمار می‌آید. بدین ترتیب نقش‌های یاد شده بر چهار سمت جامعه کعبه دوازده عدد می‌باشد.<sup>۱۷</sup>

گفتنی است که آذین جامعه کعبه به وسیله نقش‌های یاد شده تا سال ۵۶۱ هجری همچنان ادامه داشته است، به طوری که «ابوالحجاج یوسف بن محمد البلوی» نویسنده کتاب «الف - باء» آن را ملاحظه کرده و به صورت زیبایی، نقش و نگارها، آذین‌ها، همچنین تغییرات آذین‌های یاد شده، به همراه نوشته‌های بر روی آن را توضیح داده است.

وی در این باره می‌نویسد:

«سرتاسر خانه کعبه، به استثنای

جایگاه در و حجرالاسود، به وسیله جامه‌ای از ابریشم پوشیده شده است. کمر بندهای آذین شده بر روی آن به رنگ سبز بوده و تابلوهای محراب شکل آن، در این کمر بندها قرار داده شده است. بر روی



شده را به هیجده هزار دینار مصری و به گفته‌های، چهار هزار دینار برآورد نمودند.<sup>۲۲</sup>

شیخ ابوالقاسم رامشت، که ایرانی‌الاصل بود، یکی از مهمترین بازرگانان دوران خود به شمار می‌آمد. وی هنگامی که دید بر اثر اختلاف میان پادشاهان کشورهای اسلامی و درگیری آنان، جامه‌ای برای کعبه ارسال نکردید. خود بدین امر اقدام کرد و در آن سال جامه یاد شده را بر کعبه پوشانید، همچنان که چهار قندیل به وزن ده رطل<sup>۲۳</sup> به ارزش هیجده هزار دینار به کعبه اهدا کرد.<sup>۲۴</sup>

بنا بر این از آنچه که گذشت آشکار می‌شود که نوشتار بر جامه کعبه، نخستین بار از آغاز دوران عباسیان مرسوم گردید. خلفا و فرمانروایان، به هنگام ارسال جامه کعبه افزون بر نوشتن نام خویش بر آن، نام محل بافته شدن و تاریخ را نیز بر آن قید می‌کردند.

این رسم همچنان به صورت رسمی معمول، تا کنون برقرار مانده است.<sup>۲۵</sup>

همچنین از مطالبی که گذشت روشن شد که تنها خلفای بنی عباس نبودند که نسبت به ارسال جامه کعبه اهتمام ورزیدند، بلکه در این میان - به هنگام ضعف عباسیان - خلفای فاطمی در مصر و

پادشاه هند، جامه دیگری از ابریشم زرد برای کعبه مهیا گردید و بر آن قرار داده شد. نویسنده «التجوم الزاهره» در این باره می‌گوید: «در آن سال - یعنی سال ۴۶۶ هجری - شخصی غیر ایرانی از سوی جلال الدوله ملکشاه، که معروف به سالار بود، به مکه آمد. او در حالی که سوار بر قاطری که مرکبش از طلا بود و بر سر خود عمامه‌ای سیاه داشت، در میان طبل و بوق فراوان به این شهر قدم گذارد. به همراه کاروان او برای کعبه جامه‌ای از دیبای زرد بود که نام «محمود بن سبکتگین» بر آن نقش بسته بود. این جامه از دوران محمود بن سبکتگین در نیشابور نزد شخصی بنام «ابوالقاسم دهقان» به امانت گذارده شده بود. در این هنگام وزیر نظام‌الملک<sup>۲۶</sup> آن جامه را از او باز ستانید و به همراه سالار به مکه فرستاد.»

جامه یاد شده بر روی جامه «ابو نصر استرآبادی» بر کعبه قرار داده شد.<sup>۲۱</sup>

در سال ۵۳۲ هجری جامه‌ای از سوی کشورهای اسلامی برای کعبه فرستاده نشد، بنا بر این «شیخ ابوالقاسم رامشت» برپا کننده نوانخانه مشهور به همین نام در مکه مکرمه، کعبه را به وسیله جامه‌ای حبری و جز اینها پوشانید. در آن هنگام جامه یاد



فرمانروایان یمن و نیز علویان و برخی از پادشاهان ایرانی در هند و در دولت سلجوقیان نیز به این مسأله عنایت داشتند و در ارسال آن برای کعبه اهتمام به خرج می‌دادند.

و نیز واضح می‌گردد که جامه کعبه بیشتر، از دیبا و گاه از بافته‌های مویین ابریشمی نازک در رنگهای گوناگون بوده که در این میان رنگ سفید و سرخ و زرد بیشتر به چشم می‌خورد. از آن پس رنگ سبز و آبی معمول می‌گردد.

بدین صورت که: در آغاز خلافت «الناصر لدین الله عباسی» (۵۷۳ - ۶۲۲ هجری) نخستین بار کعبه به وسیله جامه‌ای از دیبای سبز پوشانیده شد. در پایان دوران خلافت نامبرده، خانه شریف کعبه به وسیله جامه‌ای از دیبای سیاه پوشانیده شد که این جامه دارای کمرندهایی به رنگ زرد بود. گفتنی است که پیش از آن، کمرندها به رنگ سپید بود. بنا بر این «ناصر لدین الله عباسی» نخستین کسی است که کعبه را به وسیله جامه‌ای از دیبای سیاه آراست.<sup>۲۶</sup>

فاسی می‌گوید: «از آن هنگام، دیبای سیاه همچنان به عنوان جامه برای کعبه معمول گردید که تا کنون (سال ۸۱۲

هجری) نیز ادامه دارد. لیکن در این میان در سال ششصد و چهل و سه هجری، کعبه به وسیله جامه‌ای پنبه‌ای، که به رنگ سیاه، رنگ آمیزی شده بود، پوشانیده شد. این جامه از سوی مرد نیکوکار «منصور بن منعد بغدادی»، بزرگ حرم مکی بر روی کعبه قرار داده شد که بادهای شدیدی در آن سال در مکه وزید و جامه پاره پاره شد...

هنگامی که در این تاریخ کعبه از جامه مجرد گردید، «ملک منصور» پادشاه یمن قصد آن نمود که کعبه را جامه پوشاند لیکن «ابن منعد» مانع گردید و گفت: این شرف تنها از آن دستگاه خلیفه عباسی است. اینجا بود که وی سیصد مثقال (طلا) قرض کرد و پارچه پنبه‌ای یاد شده را تهیه کرد و با رنگ آمیزی، آن را سیاه نمود. سپس به وسیله کمرندهای جامه پیشین کعبه، آن را آراست و بر کعبه قرار داد.<sup>۲۷</sup>

مهلهل دمیاطی در باره سیاهی جامه کعبه، این چنین سروده است:

یرووق لی منظر البیت العتیق اذا  
بدا الطرفی فی الإصباح والطفل  
کأن حلتہ السوداء قد نسجت

من حبة القلب أو من أسود المقل<sup>۲۸</sup>



### • پانوشتها:

- ۱- محمد فرزند منصور عباسی ملقب به «مهدی» خلیفه سوم عباسی بود. نامبرده در سال ۱۲۷ و یا ۱۲۶ هجری متولد شد و در سال ۱۶۹ هجری درگذشت، «مترجم».
- ۲- پارچه‌ای از پشم و ابریشم، «مترجم».
- ۳- ازرقی، اخبار مکه، ج ۱، ص، ۲۶۲ و ۲۶۳؛ محب‌الدین طبری، القرى لقاصد امّ القرى، ص ۴۷۷؛ طبری، تاریخ الرسل و الملوك، ج ۸، ص ۱۳۳
- ۴- «بنام پروردگار و با عنایت و برکت از جانب او برای بنده‌اش المهدی محمد امیرالمؤمنین - که خداوند او را طول عمر دهد - به اسماعیل بن ابراهیم فرمان داده شد که جامه را به سبک جامه‌های تنیس به دست حکم بن عبیده در سال یکصد و شصت و دو آماده ساختند.»
- ۵- «بنام پروردگار و با عنایت او، نسبت به خلیفه الرشید، بنده خدا، هارون امیرالمؤمنین که خداوند او را مورد مرحمت خویش قرار دهد، به فضل بن ربیع فرمان داده شد که جامه را به سبک تونه - یکی از دهکده‌های تابع تنیس - در سال یکصد و نود بیافند.» مقریزی، الخطط، ج ۱، ص ۳۳۹ و ۴۲۲
- ۶- «به دستور سری بن حکم و عبدالعزیز بن وزیر جروی، و به فرمان فضل بن سهل ذوالریاستین، و طاهر بن حسین، در سال یکصد و نود و هفت بافته شد.» مقریزی، الخطط، ج ۱، ص ۳۳۸
- ۷- «بنام پروردگار بخشاینده مهربان و سلام و درود خداوند بر محمد و اهل بیت مطهر و برگزیده او، ابوالسرایا اصغر بن اصغر که دعوت کننده به آیین آل محمد است، فرمان داد این جامه از برای بیت الله الحرام بافته و آماده گردد.»
- ازرقی، اخبار مکه، ج ۲، ص ۲۶۳ و ۲۶۴؛ فاسی: شفاء الغرام، ج ۱، ص ۱۲۰؛ قلقشندی، صبح الاعشی، ج ۴، ص ۲۸۰
- ۸- ازرقی، اخبار مکه، ج ۱، ص ۲۶۳ و ۲۶۴؛ فاسی: شفاء الغرام، ج ۱، ص ۱۲۰؛ قلقشندی، صبح الاعشی، ج ۴، ص ۲۸۰
- ۹- ازرقی، اخبار مکه، ج ۱، ص ۲۵۵؛ قلقشندی، صبح الاعشی، ج ۴، ص ۲۸۰
- ۱۰- شاذروان؛ (به فتح ذال)، در مصباح المنیر آمده است: شاذروان بخشی از دیوار خانه کعبه است که در ساختمان اساسی برونی کعبه، از عرض رهاگردیده. این بخش همانند پوشش و ازاره‌ای، بخش تحتانی کعبه را در بر گرفته است. بنابراین، شاذروان بخش شیب دار و مایلی است که به وسیله سنگ پایین کعبه را در سه طرف در بر گرفته است. اما در سوی چهارم کعبه، که در برابر حجرا اسماعیل است، پله صاف و مسطحی جایگزین آن گردیده است و مردم در کنار دیوار کعبه، در حالی که شکم و سینه خود را به خانه

چسبانیده و دستان خود را بر بالای سر، بر کعبه قرار می‌دهند به راز و نیاز و تضرع و زاری مشغول می‌شوند. پله یاد شده در سر تا سر طول کعبه در این سمت بوده و ارتفاع آن از سطح زمین یازده سانتیمتر و عرضش چهل سانتیمتر می‌باشد.

۱۱ - نک: ازرقی، اخبار مکه، ج ۱، ص ۲۵۷ - ۲۵۵؛ محب الدین طبری، القرى لقاصد ام القرى، ص ۴۷۵؛ قلقشندی، صبح الاعشى، ج ۴، ص ۲۸۰ و ۲۸۱؛ قطب الدین حنفی، الأعلام، ص ۷۰؛ ابن ظهیره، جامع اللطیف، ص ۱۰۶

۱۲ - ازرقی، اخبار مکه، ج ۱، ص ۲۶۴

۱۳ - فاسی، العقد الثمین فی تاریخ البلد الامین، تحقیق محمد حامد الفقی، چاپخانه السنة المحمديه، قاهره ۱۳۷۸ هـ. ۱۹۵۸ م. ج ۱، ص ۵۸

قلقشندی، صبح الاعشى، ج ۴، ص ۲۸۱

۱۴ - مقریزی، الخطط، ج ۱، ص ۳۳۸

۱۵ - ابوالمحاسن یوسف بن تغری بردی، النجوم الزاهره فی ملوک مصر والقاهره، چاپ وزارت فرهنگ و ارشاد (المؤسسة المصرية العامه للتألیف والترجمه والطباعة والنشر) قاهره (بدون تاریخ)، ج ۴، ص ۲۱۷ و ۲۷۶

۱۶ - مکانی است که آب باران فرود آمده بر روی بام کعبه، از آن به پایین سرازیر می‌گردد. نخستین بار قریش به هنگام ساختمان خویش از کعبه در سی و پنجمین سال تولد پیامبر ﷺ آن را بر کعبه تعبیه نمودند. پیش از آن کعبه دارای سقف نبود. ناودان در سمت شمالی کعبه قرار داشته، به طوری که آب باران فرود آمده بر بام کعبه، به وسیله آن در حجر اسماعیل سرازیر می‌گردد.

۱۷ - محمد طاهر کردی، تاریخ القوم، ج ۴، صص ۱۹۶ و ۱۹۷

۱۸ - ابوالمحاسن، النجوم الزاهره، ج ۵، صص ۵۸ و ۷۲

فاسی، العقد الثمین، ج ۱، ص ۵۷

ابن ظهیره، الجامع اللطیف، ص ۱۰۶

۱۹ - فاسی، شفاء الغرام، ج ۱، ص ۱۲۲

۲۰ - وزیر سلطان ملک شاه فرزند آب ارسلان سلجوقی.

۲۱ - ابوالمحاسن، النجوم الزاهره، ج ۵، ص ۹۵ و نیز نک: فاسی، شفاء الغرام، ج ۱، ص ۱۲۲

۲۲ - فاسی، عقد الثمین، ج ۱، ص ۵۸

ابن ظهیره، جامع اللطیف، ص ۱۰۶ و ۱۰۷

۲۳ - رطل مصری، معادل ۴۵۳ گرم بوده است، «مترجم».

۲۴ - محمد طاهر کردی، التاریخ القوم، ج ۴، ص ۱۹۸

۲۵ - به دنبال این سخن، بخش ویژه‌ای را در راستای نوشتار بر جامه کعبه و آذین آن اختصاص خواهیم داد.



- ٢٦- فاسى، عقد الثمين، ج ١، ص ٥٨؛ قلقشندى، صبح الاعشى، ج ٤، صص ٢٨١ و ٢٨٢، ابن ظهيره،  
جامع اللطيف، ص ١٠٧
- ٢٧- فاسى، شفاء الغرام، ج ١، ص ١٢٢
- العقد الثمين، ج ١، ص ٥٨
- ٢٨- فاسى، شفاء الغرام، ج ١، ص ١٢٣

